

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 11 Sayı: 57 Haziran 2018 Volume: 11 Issue: 57 June 2018
www.sosyalarastirmalar.com ISSN: 1307-9581
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20185739849>

İSTANBUL'A RUS GÖÇÜ VE BU GÖÇÜN KÜLTÜREL İZLERİ RUSSIAN IMMIGRATION TO İSTANBUL AND ITS CULTURAL IMPACTS

Fatıma ÇAĞAÇ*

İlyas ÖZTÜRK**

Öz

Tarihe bakıldığı zaman Ruslar ile Türkler arasındaki savaşlar daima ön plana çıkmaktadır. Bu savaşlara rağmen halk arasındaki hoşgörü hiçbir zaman etkisini kaybetmemiştir. Bu makalede Beyaz Rusların Türkiye'ye yaptıkları göç serüvenleri arasında özellikle 1918-1920 arası İstanbul'a gelen Rusların yerli halka ve topluma kattıkları kültürel değerler üzerinde durulmuştur. Bu göç ile beraber iki kültürün ne şekilde etkileşim yaşadıkları ve her iki kültürün ortak yönleri üzerinde durulmuştur. Türk halkının Rus göçmenlere gösterdiği yakınlık vurgulanmaktadır. Ayrıca, birlikte yaşam sürecinde her iki dilin, birbirlerinden kazandıkları ve kelime dağarcıklarına giren kelimeler ve kullanım yerleri makalede yer almaktadır. Böylelikle Rus kültüründe Türk tesirlerinin ortaya çıkması görülmüştür. Özellikle de iki millet arasındaki kültürel, sosyal, ekonomik ve askeri ilişkiler neticesinde Türkçeden Rusçaya birçok kelime geçmiştir. Rusçadaki Türkçe ödünçlemelerin hayatın her alanıyla ilgili olması iki millet arasındaki etkileşimin derecesini ortaya koymasından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dil, Kültür, Ruslar, Türkler, Göç.

Abstract

Turkey and Russia have a centuries-long history. Despite the disagreement of the past, both of the countries developed lasting friendly relation. This paper deals on Russian migration to İstanbul between 1918 and 1920 and their cultural impact on Turkish people and Turkish culture. In this article it is tried to emphasize the similarities and the differences between Turkish and Russian cultures. In this article it is emphasized about the hospitality of Turkish people towards Russian immigrants. This paper presents an overview of some common and similar structures of Russian and Turkish languages as the result of living side by side. So this paper points out that the influence of Turkish culture can be felt in Russian culture. So as the result of the cultural, social, economic and military relations between the two nations, we can find lots of common vocabularies in Russian language. In fact in this article it is tried to underline the importance of Turkish words which are used in Russian language and it shows the closeness of these two nations.

Keywords: Language, Culture, Russian, Turkish, Immigration.

1.Giriş

Türklerin, Çinliler, Farslar ve Araplardan sonra en eski komşuları önce Ruslar sonra da tüm Slavlardır. Slavların bin beş yüz yıl yakın süre içinde daima bir Türk kavminin komşusu

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü.

** Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çeviribilim Bölümü.

olmaları Türklerle ticaret, ekonomi ve yerleşim bakımından birbirleri ile yakın temas içerisinde olmalarını sağlamıştır. Türkiye ve Rusya Soğuk Savaş Dönemi'nde, karşı bloklarda olmalarına rağmen, aynı coğrafyada olmalarının sonucu, iş birliği yapmanın farklı yollarını daima bulmuşlardır. Bundan dolayı Rus kültüründe Türk izlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle de iki millet arasındaki kültürel, sosyal, ekonomik ve askeri ilişkiler neticesinde Türkçeden Rusçaya birçok kelimenin geçtiğine tanık olmaktadır.

Tarihin akışına baktığımız zaman, iki ülke arasındaki ilişkilerin daha çok savaşlar yoluyla olduğunu ancak, diğer sosyal ve kültürel etkenlerin de var olduğunu görmekteyiz.

1917 yılındaki Bolşevik İhtilali'nin ardından, Çarlık yandaşları olan Beyaz Ruslar yenilgi yaşamışlardır.

"Beyaz Ruslar" aynı şekilde Rusya'da yaşayan birçok milleti içine alan bir tanımlamadır. Kahraman'a göre "Beyaz Ruslar tanımı kapsamına, Rus soylu ve zenginleri askerler; göçmenler içindeki Ermeni, Yahudi, Rum, Türk, Gürcü, Ukraynalı, Tatar ve Kalmuk Rus vatandaşları da giriyordu." (Oktay, 2012, s.9).

2. İstanbul'a Rus Göçü

Rusya kökenli insanların Türkiye'de en etkin olduğu yıllar 1920 - 1924 arasındadır. Rusların İstanbul'a gelişi ile her iki kültürün birbirinden etkilenişi açıkça görülmektedir. Türkiye'ye büyük bir göç başlatan öncü kişi, General Baron Petr Nikolaeviç Vrangel'dir.

Vrangel'in anılarına baktığımızda Türkiye'yi olumlu bir bakış açısından sunduğunu görebiliriz.

"Boğaz hakkında çok şey okumuştum, ama bu kadar güzel olacağını beklemiyordum. Yeşillik içinde kaybolmuş villalar, resim gibi vadiler, masmavi fondaki minarelerin narin silüetleri, gemiler, hemen her tarafa akıp giden yelkenliler ve sandallar, masmavi ve saydam bir deniz, resim gibi dar sokaklar ve karmakarışık bir kalabalık, hepsi orijinal ve olağanüstü güzeldi" (Uturgauri, 2015, s. 43)

Bir fincan kahveye kırk yıl hatırı yükleyen Türk milletinin arkadaşlık veya akrabalık ilişkilerine verdiği önem herkes tarafından bilinmektedir. Türkiye misafirperverliği ile ün kazanmaktadır. Temelini İslam dininden alan kültür, misafire daima hoşgörüyü öğretmektedir. Türkiye farklı dinlere ve kültürlere yıllardır ev sahipliği yapmıştır. Kanımca Türk milletinin insanlara karşı duyarlılığı birçok kültürde zamanla yok olmaktadır. Globalleşen dünya üzerinde kültürler sadece tek küresel kültüre doğru gitmektedirler. General Vrangel'in Rusça yazılan hatıratlarına baktığımız zaman , "...В одном из бесчисленных кафе за чашкой турецкого кофе" проходили встречи и беседы с бывшим царским министром А.В.Кривошеиным" Burada, General Vrangel (...birden fazla Türk kahvesi fincanı eşliğinde Çarın eski bakanı ile tüm konuşmalarımız ve görüşmelerimiz geçmiştir" (İoffe, 2005) diye Türk kahvesinin Rus günlük hayatına nasıl girdiğini vurgulamıştır. Tarih boyunca Türk kahvesinin Türklerin yaşamlarında önemli bir yerinin olduğu da bilinmektedir.

Doğru'ya göre:

"Türk kahve kültürünü yansıtan kelimelerin hemen hepsi şaşırtıcı derecede güzeldir. Kahve, dibeke, cezve, telve, fincan... Arapçadan alıp değiştirmeden kullandığımız bir kelime olan "fincan", Türkçede hiç yabancı durmaz; aksine sesi ve çağrışımlarıyla ince bir duyarlılığı ve çok zengin bir kültürü yansıtır. Bu kelimenin ikinci hecesi, yani " can",kahvenin kimyasındaki iksir işareti gibidir. O iksir ki, tiryakinin canına can katar. Fincan kelimesi ne zaman telafuz edilse, gözümüzde ilk canlanan, dumanı üstünde köpüklü kahveyle dolu, kulplu veya kulpsuz, küçük zarif bir kesedir" (Doğru, 2014, s.1)

1970 yıllarında, Rus dil bilimci Türkolog Kononova'ya göre: "Rusçadaki Türkçe kelimeler hayatın her alanına sirayet etmiştir. Bu dilde, boy isimlerinden medeniyete, mimarlıktan resim ve heykeltıraşa, ev eşyalarından gelenek ve göreneklere, hatta günlük

hayatta kullanılan kelimelere kadar geniş bir sahada Türkçe kelimeler yer almaktadır. Bunun yanında, Rusça salnamelerde ve destanlarda, avcılık ve hayvancılıkla ilgili Türkçe terimler yer alırken, sözü edilen eserlerdeki birçok yer ve akarsu isimleri de Türk menşelidir." (Karaman, 2009, s.1380)

3. Türk-Rus İlişkilerine Kısa Bir Bakış

Aynı şekilde Türklerle Ruslar arasında asırlar öncesinde başlayan karşılıklı ilişkiler, Türk halklarıyla Doğu Slav halklarının kelime hazinesine, konuşma dillerine, tarım terminolojisine, yer adlarına, etnografyasına, gelenek ve göreneklerine de yansımıştır. Ayrıca tarihî ortamın getirdiği şartlar ve evlilikler yüzlerce Rus ve Ukraynalı soyadının da Türk kökenli olmasını sağlamıştır.

Türk dillerinin bilimsel olarak araştırılmasının müspet anlamda temeli, Rusya'nın Türk dilli halklarla komşuluğuna, artan karşılıklı ilişkiye dayanmaktadır. Bu bağlamda, Rus ve Türk dillerinin birlikte öğrenilmesi gereğinin ilk teşebbüslerinin, karşılıklı iletişimi şart koşan Birinci Petro'nun herkesçe bilinen medeni reformlarına dayandığını belirtmek gerekir." (Esen,2011, s.449)

Rusların, 1918-1920 yıllarında ilk yerleştikleri semt Beyoğlu olmuştur. Belli bir zaman sonrası Beyoğlu küçük bir Rus şehrine dönüşmüştü. Çar I. Nikola dönemine baktığımızda, eskiye dayanan ilgiyle, Rus halkının Türkiye'ye karşı olumlu baktıklarını açıkça görmekteyiz.

Djuvar, bu bağlamda görüşlerini şu şekilde açıklar:

"İstanbul'un, ne İngilizler, ne Fransızlar ne de başka bir devletçe işgalini istemiyorum. Sizden, Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmayı denemek veya Yunanistan'a toprak kazandırarak onu büyük bir devlet yapmak müsaadesi de istemiyorum. Türkiye'nin küçük küçük cumhuriyetlere parçalanması da beni çok üzer." (Gürsel, 1968, s.107)

İstanbul'da Beyaz Ruslar da, birçok çeşitli marangozluk, terzilik, çocuk bakıcılığı, şarkıcılık, ressamlık, eczacılık, şoförlük ve birçok farklı işlere sahip olmaya çalışmışlardır. Birçok yerde restoranlar ve dükkânlar açmaya çalışmışlardır. Rus kültürüne ait olan bazı yemekleri Türk kültürüne taşımışlardır. Örneğin, Borş çorbası (lahana ve pancar çorbası), Çiğ börek, Ponçiki, Piroşki ve buna benzer gibi yemekler Türk mutfağına girmiştir.

1924 yılında *teşekkür* anlamına gelen "Spasibo" adlı bir kitap yazılmıştır. Burada Rus halkının Türkiye'ye karşı olan vefasını açıkça görmekteyiz. Birçok cefa ve yoksulluk çekerek İstanbul'a gelen Rus halkı, o zamanlarda büyük sorunlar ve sıkıntılı günler yaşayan İstanbul'daki yerli halkın kendilerine gösterdiği yardımseverliği ve misafirverperverliği teşekkür babında bu kitabı bastırılmıştır.. Kitabın bir bölümünde şu duygular yer almaktadır:

"Spasibo İstanbul!" Bize kollarının açtın, evinde barındıran, iş buldun, hayatımızı kurtardın. Seni hiç unutmayacağız, dünya güzeli şehir! İkinci vatanımızdayız. Gözyaşı ve umutsuzlukla kıyılarına ayak bastığımız Türkiye'de sıcak bir dostlukla karşılandık. Türk dostlarımız acılarımızın dinmesi için ellerinden geleni yaptılar. Bu konuksever topraklar bizi bir kardeş kucağı gibi sardı ve ısıttı. Bize kardeş unvanını veren Türk milleti, kahraman olduğu kadar hissî olduğunu da pek güzel ispatlamıştır. Biz Ruslar olarak hiçbir zaman bu kadar iyilik ve cömertlik görmedik. Bu nedenle kardeşçe şükranlarımızı ve kardeşçe elvedamızı lütfen kabul edin. Aslanın soyluluğunu, gururunu ve cesaretini bir araya getiren Türk milletine her zaman hayran kalacağız" (Kahraman, 2012, s.19)

Ünlü çevirmen ve gazeteci olan Erol Güneş'in çocukluk hatıralarına baktığımız zaman da şu ifadeleri görmekteyiz:

"İstanbul ile ilk hatıram Kadıköy'le ilgili. Sakin bir sokağa yerleştik, Ben annemle bir odada oturuyorum ve dışarıdan Rusça bir ses geliyor.'Ponçik, sıcak ponçik. Hemen annemden rica ediyorum, Biraz para ver gidip alayım. Para veriyor, sokağa fırlıyorum. Yakışıklı genç bir adam ponçikleri satıyor. Belli ki kızillara karşı savaşı kaybeden beyaz ordunun gönüllü bir subayı... Şimdi başka bir yere gitmeden önce burada ponçik satıp geçinmeye çalışıyordu. Ponçik gerçekten

çok lezzetliydi. Bugün bile hâlâ tadını damağımda hissediyorum. Büyüyüp İstanbul'a taşınca buna benzer ponçikleri İstiklal Caddesi'ndeki Petrograd Pastanesi'nde yedim. Uzun zaman da zaten bu Rus göçünün izleri İstanbul'dan kaybolmadı.(Kahraman, 2012, s.14)

Yüzyıllar süren bu iki kültürün etkileşimi sonrası, Türkçe ve Rusça kelime dağarcığına baktığımız zaman birçok kelimenin ortaklaşa (ödüncleme yolu ile) kullanıldığına tanık oluyoruz.

Tablo 1. Türkçe ve Rusçada Kullanılan Ortak Kelimeler

Rusça	Türkçe	Açıklama
Самовар (Samovar)	Samover	Türkçeye Rusçadan geçmiştir.
Царь (Tsar)	Çar	Türkçeye Rusçadan geçmiştir.
Добро (Dobro)	Dobra	Her iki dile de Bulgarcadan geçmiştir.
Капуста (Kapusta)	Kapuska	Türkçeye Rusçadan geçmiştir.
Бричка (Briçka)	Briçka	Türkçeye Rusçadan geçmiştir.
Мазот (Mazot)	Mazot	Türkçeye Rusçadan geçmiştir.
Шапка (Şapka)	Şapka	Türkçeye Rusçadan geçmiştir.
Сундук (Sunduk)	Sandık	Her iki dile de Arapçadan geçmiştir.
Базар (Bazar)	Pazar	Her iki dile de Farsçadan geçmiştir.
Вишня (Vişnya)	Vişne	Her iki dile de Slav dillerinden geçmiştir.
Казна (Kazna)	Hazine	Her iki dile de Arapçadan geçmiştir.
Узюм (Uzum)	Üzüm	Rusçaya Türkçeden geçmiştir.
Тутоваяягода (Tutovaya)	Dut	Her iki dile de Arapçadan geçmiştir.
Арбуз (Arbuz)	Karpuz	Her iki dile de Yunancadan geçmiştir.
Чай (Çay)	Çay	Her iki dile de Çince'den geçmiştir.
Кирпич (Kırpiç)	Kerpiç	Rusçaya Türkç' den geçmiştir.
Баклажан (Baklajan)	Patlıcan	Her iki dile de Arapçadan geçmiştir.
Пальто (Palto)	Palto	Her iki dile de Fransızcadan geçmiştir.
Лукум (Lukum)	Lokum	Her iki dile de Arapçadan geçmiştir.
Инжир (İncir)	İncir	Her iki dile de Farsçadan geçmiştir.
Калпак (Kalpak)	Kalpak	Rusçaya Türkçeden geçmiştir.

(Etimoloji Türkçe: <https://www.etimolojiturkce.com>)

4. Sonuç

Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından yapılan pek çok araştırmada, Rusya ve Türkiye'nin tarihsel iki rakip olduğu yorumları yapılmaktadır. Buna rağmen haklar arasında tarih boyunca çok daha olumlu ilişkilerin yaşandığını da görmekteyiz. Türkiye-Rusya ilişkileri, özellikle 1990'ların sonlarından itibaren dünyadaki gelişmelere paralel olarak değişim göstermiştir. Bu süreç içinde hızla artan ekonomik ilişkiler, iki ülkenin birbirine bakışını olumlu bir çizgiye dönüştürerek siyasi ilişkilerin gelişmesi için uygun bir ortam hazırlamıştır.

Özellikle son yıllar içinde gerek Türkiye'nin gerekse Rusya'nın attığı adımlar, iş birliğinin olumlu sonuçlarının kazanılmasına yardımcı olmuştur. Böylece, iki ülke arasındaki ilişkiler daha iyimser olarak farklı bir yön kazanmıştır. Türkiye ve Rusya arasında son dönemde ivme kazanan siyasi ve ekonomik ilişkiler, iki ülke arasında çok boyutlu bir ortaklığın zeminini hazırlamaktadır. Türkiye ve Rusya'ya baktığımızda, her iki ülkede yaşanan krizler ve sıkıntılar benzerlikler göstermektedir.

Dostoyevski'ye göre, asırlar öncesi söylenen sözler şimdi her iki kültürde de geçerlidir. "Batılılaşmak ile Batılılaşmamak" görüşleri benzer şekillerde ve içeriklerle tartışılmıştır. Ruslar ile Türkler arasındaki önemli ortak yönlerden biri de budur. Türk toplumunda olduğu gibi Ruslar da, Asyalılık ve Avrupalılık arasında sürekli bir tartışma ve arayış içerisinde olmuşlardır.

Dostoyevski'nin "Puşkin Üzerine Konuşmalar" eserinde Batıcılara atfettiği şu sözleri çok anlamlıdır:

“Halk geçmişini inkâr ettireceğiz, bizim zorumuzla bu halk geçmişine lanet okuyacak, Avrupa ve Avrupa hayatının inceliği ile kültürüyle, gelenekleri, giyim kuşamı, içkileri, danslarıyla başını döndüreceğiz Rus halkının. Kısacası bu halk, ayağındaki çarıktan, içtiği kvastan, eski şarkılarından utanacak ve böylece yerin dibine geçecek. Bunu kendi elimizle yapacağız öyle mi ? Olmaz böyle şey” (Başbuğ ve Başbuğ, 2015, s.332)

Meyer'e göre “Ne zaman Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkilerin bugünkü durumundan ya da ilişkilerin 21. yüzyıldaki yakın perspektiflerinden söz açılrsa, uzmanlar aralarında önceden söz birliği etmişcesine iki noktaya dikkat çekiyorlar: Birincisi, her iki ülkenin tarihî kaderlerinin birlikteliği ve benzerliği, buna bağlı olarak ortak çıkarların mevcudiyeti; ikincisi ise karşılıklı güvensizlik temelinde oluşmuş ve her iki toplumda da iyi komşuluk kurma olanaklarını sınırlayan köklü klişelerin muhafaza edilmesi”.

Görüldüğü gibi Ruslarla Türkler arasında tarihten gelen kimi zaman karşı karşıya gelmeler olsa bile coğrafi yakınlık ve Türk halklarının Rus halkları ile iç içe olmalarının getirdiği birliktelikler ve yaşanmışlıklar artık yadsınamaz durumdadır. İki devlet arasındaki olumlu ilişkileri daha da ileri götürerek münasebetlerimizi pekiştirmek gerekmektedir. Var olan kültürel ve sosyo-ekonomik bağları daha da güçlendirerek bölgemizde barışa katkıda bulunabiliriz. Ancak bunun için de karşılıklı güven ortamının sağlanması gerekmektedir. Her iki kültürün insanları bunu arzuluyor. Düşman kültür yoktur; düşmanlaştırılan kültürler vardır.

KAYNAKÇA

- Başbuğ, Fırat ve Başbuğ, Fatih (2007). *Türk-Rus İlişkilerinin Tarihî Süreçte Avrasya'daki Sosyal Kültürel Yansımaları*. Mart 2018 tarihinde <http://www.ayk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Gürsel, Haluk (1968). *Tarih Boyunca Türk-Rus İlişkileri*. İstanbul: Ak Yayınları
- Okay, Yeliz (2012). *Türk-Rus İlişkileri Üzerine Makaleler*. İstanbul: Doğu Kitabevi
- Uturguari, Svetlana (2015). *Boğaz'daki Beyaz Ruslar 1919-1929*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi
- Karaman, Erdal (2009). Rusça'daki Türkçe Ödünçlemeler. *Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4 (3), 1376-1392
- Kahraman, Âlim (2012). İstanbul'da Beyaz Ruslar. *Türk-Rus İlişkileri Üzerine Makaleler*, (Ed. Yeliz Okay), İstanbul: Doğu Kitabevi
- Doğru, Engin (2014). Bir Fincan Kahve Üzerine. Mart 2018 tarihinde <http://www.gumushane.gen.tr/v2/bir-fincan-kahve-uzerine-akale,814.html#ixzz5B8uXo95V> adresinden alınmıştır.
- Etimoloji Türkçe (Mart, 2018). <https://www.etimolojiturkce.com> adresinden alınmıştır.
- İoffe, Grigory (2005) Nauka i Jizn Moskova. Mart 2018 tarihinde <https://www.nkj.ru/archive/articles/923/> adresinden alınmıştır